

Sófár

2012. 11. 29.

עתון הקהילה היהודית בנירעג'האזה – a Nyíregyházi Zsidó Hitközség lapja

Chanuka

Miután Nagy Sándor i. e. 332-ben legyőzte a perzsákat és átvette az uralmat a térségben, a hellenizmus beköltözött a Szentföldre is. Halála után hadvezérei felosztották egymás között a birodalmat. Júdea az egyiptomi székhelyű görögök, a Ptolemaioszok uralma alá került, egészen i. e. 198-ig. Ez időszak alatt a zsidók teljes vallási és szellemi szabadságot élveztek.

Amikor a szír központú görögök, a szeleukidák meghódították Júdeát, megerősödött a görög kultúra befolyása, ám a zsidó ország törvényei továbbra is a Tóra törvényei maradtak.

Csak idő kérdése volt, mikor jön egy új uralkodó, aki a hellenista szellemet akarja elterjeszteni. IV. Antiokhosz Epifanes volt az, aki felfedezte a módszert, miszerint a Tóra törvényeinek betartását kell megakadályoznia. Halálbüntetés terhe mellett egész Júdea területén megtiltotta a körülmetélést, a szombat megtartását, a Tóra tanulást, az új hónap kihirdetését. Ő nevezte ki a főpapot, aki neki tartozott feltétlenül hűséggel. Bálványokat állítottatott fel a jeruzsálemi Szentélyben, és az oltárokon disznókat kellett feláldozni. A katonai erőszak az egész országot elárasztotta. Előszeretettel rontottak szombaton zsidókra, sokakat lemészárolva, mert tudták, hogy szombaton nem vesznek fegyvert a kezükbe.

Egy napon királyi tisztviselők jelentek meg abban a faluban, ahol a hasmoneus papi családból származó Matitjahu és fiai éltek, s felszólították a lakosokat, áldozzanak Zeusznak. Ezt Matitjahu megtagadta, az egyik szír katonát megölte és a bálványoltárt

szétrombolta. Fiaival a hegyekbe menekült, ahol összegyűjtötték azokat, akik harcolni akartak az elnyomás ellen. Matitjahu a harc vezetését egyik fiára, Júdára bízta, aki a

Naomi Friedmann (Netanja) vitrage-a

Makkabi melléknevet viselte (arámiul: pöröly).

A szabadságharcosoknak kezdetben egyáltalán nem volt fegyverük, csak az ellenségeiktől tudtak harci eszközöket zsákmányolni. Júda Makkabi vezetésével egyre jobban megerősödtek, és három év alatt elűzték a görögöket egész Júdeából. I. e. 164-ben, kiszlev hónap 25-én visszafoglalták a jeruzsálemi Szentélyt. Ezzel megkezdődött a nyolc napon át tartó megtisztítási és újjáavatási

ceremónia (a chanuka szó jelentése: felavatás).

A felkelők a katonai győzelemmel párhuzamosan visszaállították a Tóra törvényeit, és egy évvel Jeruzsálem felszabadítása, a Szentély megtisztítása után törvénybe hozták az örömnep megünnepelését.

Amikor felszabadították Jeruzsálemet, és a megtisztított Szentélyben meg akarták gyújtani az örökmécsest, a Menórát, csupán csak egy napra való olajat találtak, ami még a főpap pecsétjével volt lezárva. Az új olaj készítése nyolc napig tartott volna. Ennek ellenére meggyújtották ezt az egy adag olajat, és lám, csoda történt: a kis korsó cseppnyi olaja nyolc napon át égett, amíg új szentelt olajat tudtak sajtolni.

Chanuka lényege, hogy hirdetni kell a csodát. Ez gyakorlatban azt jelenti, hogy a chanukiát (gyertyatartót) jól látható helyre, általában ablakba kell tenni.

Chanukát a fény ünnepének is mondjuk, ennek magyarázata, hogy napjai a téli napfordulóra esnek, és a fokozatosan meggyújtott lángok a világosság jövetelét is szimbolizálják. Ünnepi szokás olajban sült ételeket fogyasztani, melyek az olaj fontosságát szimbolizálják (fánk és egyebek). Az ünnep szimbolikus tárgya a trenderli. Ez egy négyoldalú pörgettyű, melynek oldalain egy-egy héber betű található: nun, gimmel, he és sin, melyek a Nész gádol hájá sám (Nagy csoda történt ott) kezdőbetűi. Izraelben a 4. helyen „pé” betű van, ami a Nész gádol hájá po (Nagy csoda történt itt) rövidítése. A játékot általában gyerekek játsszák Chanuka estjén.

Hág urim száméáh!
Boldog Fényünnepet!

Gyáralapító Dinerek, Mandelek, Schwartzok

Kisvárdai: Diner István, Nyírbátor: Mandel Eduárd, Mátészalka: Schwartz Mór. Három család, három település, három a környék számos termelőjének munkát és megélhetést adó zsidó gyáralapító. A tizenkilencedik században született vállalkozók a gazdasági élet különböző területeit fejlesztették, ám mind hármójukat ugyanaz jellemezte: a szorgalom, a kezdeményezések sokszínűsége.

Alábbiakban őket mutatja be lapunk, és velük munkásságuk lényegét. Azért hogy mi, a kései utódok, s településeik jelen lakossága is tudja: tetteiket koruk méltó módon jutalmazta. Diner István megkapta a kormányfőtanácsosi címet, Mandel Eduárdot a nyírbátori önkormányzat a nagyközség történetében elsőként jutalmazta díszpolgári címmel, Schwartz Mórék pedig a legfelsőbb helyről – Ferenc József császár és király kezéből - vehették át a nemesi rangot jelentő oklevelet.

Manapság az ilyesmit sokan igyekeznek mifelénk elfelejteni. Pedig a huszonegyedik században sem árt megjegyezni az itt élő ifjabb és idősebb nemzedéknek, hogy ezek a kitüntetések sem születtek véletlenül. Példát is vehetnénk egykor volt viselőikről.

(Írásaink forrása: Keleti Panteon, megjelent 2006-ban, szerkesztő-kiadó: Kopka János)

MANDEL EDUÁRD GYÁRALAPÍTÓ (1814-1899)

Még a 19. században is ritka eset: Mandel Eduárdot, a nyírbátori Bóni gyár alapítóját az izraelita rabbi, a katolikus és a református esperes együtt búcsúztatta a város zsidó temetőjében. Igaz, változatos volt a nyolcvanöt esztendőskoráig aktívan alkotó gyáros életútja is. Csak kevés embernek adatik meg, amit ő elért: a nyírbátori mezővárosi tanács tagjai egyhangúan szavazták meg számára a település első díszpolgári titulusát 1893. augusztus 6-án.

Mandel Eduárt - akinek keresztnévét az Ede utca őrzi Bátorban - igen korán alapította meg még nagyon sokáig virágzó gyárát. A Bóni gyár egykor olajat, szappant, gyertyát és pálinkát állított elő. Nevét úgy kapta, hogy az alapító a Károlyi grófok alkalmazottainak szolgálatásként kiosztott, úgynevezett bonifikált földeket megvásárolta és azokon gyártelepet létesített.

A gyár Mandelék óta számos tulajdonost „kiszolgált”.

Volt az államé és a privatizációt követően lett az Unilever egyik egysége. A tulajdonosok változnak, ám a márvány emléktábla üzenete a következő koroknak is megmarad. „Ezen telep és gyárak alapköve általam letéttetett 1856-ban, az összes épületek bevezetettek 1863-ik évben. Hogy ezen telep továbbra is virágozzék, illetők ezen szavaimra figyeljete: Össze-

Mandel Eduárd síremléke

tartás, de híven, szorgalom csakis idejében, rend és tisztaság mindenben, másét nem kívánom sohasem.”

Hogy ez a tábla épségben megmaradt és rajta a jövőnek szóló intellem olvasható, nem utolsósorban Szalontai Barnabás múzeumlapítónak köszönhető. Ő 1974-ben, a Báthori István Múzeum igazgatójaként, Orosz Miklós akkori igazgató és a gyári kollektíva segítségével a Bóniban ipartörténeti kiállítás hozott létre.

A gyűjtemény őrzi Mandel Ede nagyméretű portré képét.

Ott kapott helyet a díszoklevél is. Kötése kék színű selyembársony. Szövege a következő:

„Nyír-Bátor mezőváros, mint közigazgatási nagyközség képviselő testülete Mandel Eduárd polgártársunkat városunk emelése körül kifejtett önzetlen és fáradhatatlan ügybuzgalma és úgy társadalmi, mint közművelődési intézmények létrehozásában kifejtett szellemi és anyagi tevékenysége elismeréséül a mai napon tartott nyilvános közgyűlésben Nyír-Bátor mezőváros díszpolgárává általános lelkesedés között megválasztotta...”

Aláírók: Márkus Antal jegyző, Balatoni István főbíró, ifj. Szikszai József és Makrai Pál képviselő-testületi tagok. Mandel Ede ma is megérdemli, hogy nyugvóhelye a nyírbátori zsidó temetőben közfigyelmet kapjon.

SCHWARTZ MÓR GYÁRALAPÍTÓ (1828-1883)

A Rákóczi szabadságharc bukása után szinte elnéptelenedett szatmári - elsősorban nagykárolyi - földekre Károlyi gróf román, sváb és zsidó telepeket hozatott. Az 1700-as évek első felében letelepült, s nagy valószínűséggel Pozsonyból ideszármazott askenáziak egy része Mátészalkára költözött. A terménnyel is kereskedő zsidók tőkéje lett az alapja a későbbi ipari-kereskedelmi vállalkozásoknak – állapítja meg Farkas József történész-etnográfus.

Így alapította a szatmári település gyáriparának első darabját Schwartz Mór, aki később testvérével, Jakabbal együtt irányította és vitte sikerre a

Szalkai Gyártelep és Mezőgazdasági Részvénytársaságot. A szeszgyárat, gőzmalmot és olajütőt magába foglaló telep később hatalmasra duzzadt: szeszfinomító, szabadraktár, rumlikőr- és pálinkagyár is létesült, melyhez külön iparvágányt is építettek. Később mezőgazdasági bérletek formájában hatalmas gazdaságot is kialakítanak az ipar mellé. Az említett gyárak melléktermékei ugyanis olcsó hízalási alapanyagot jelentett a gyár területén nevelt bikák és ökrök számára, amelyeknek kiváló piacuk volt ízletes húsup és tartós bőrük miatt Németalföldön és Itália városaiban. A Szalkai nevet is felvett Schwartz Mór villamos energiára támaszkodó üzemei kifejlesztésével munkaalkalmat teremtett a városnak. A zsidók emancipációját követően a prosperáló Szalkai Schwartz család jelentős földterületet is szerzett.

Ritka elismerés övezte e család tevékenységét. 1887-ben, Mór halálát követően Ferenc József császár és király a hazai gazdaságot és ipart, de különben a közjólét előmozdítása körül szerzett

Emléktábla a Kossuth u. 16. sz. házon

érdemei elismerésül a magyar nemességet Szalkai előnévvel díjmentesen adományozta Schwartz Jakabnak és minden utódjának. E család nevéhez fűződik még egy ugyancsak jelentős tett: a mai Magyarország határain belül jóvoltukból Mátészalkán gyulladt ki először az utcai közvilágítás, amelynek emlékére táblát helyezett el az utókor. Négy éve pedig a Fény Ünnepe címmel rendeznek ünnepségsorozatot a szatmári város lakói.

A Szalkai (Schwartz) család nevéhez fűződik iskola és kórház alapítása. Számos híresség – a politika és az irodalom-művészet sok nagyja – fordult meg házaikban. Vendégeskedett náluk például Szomorú Dezső drámaíró is.

Azonban a méltán elnyert nemesi rang, a katolikus hitre térés és a jótettek sem mentesítették 1944 tavaszán az utódokat az Auschwitzba hurcolástól és a megsemmisítéstől.

Schwartz Mór a mátészalkai zsidó temetőben nyugszik.

DINER ISTVÁN GYÁRALAPÍTÓ BANKÁR (1884-1948)

Apja, Diner Gyula anarcsi földbirtokos, malomtulajdonos és szeszgyáros a Kisvárdai Ipari és Kereskedelmi Bank alapítói közé tartozott, utódai is igen fontos szerepet játszottak Kisvárdán és vidéki gazdasági életének felállításában.

Diner István a pozsonyi kereskedelmi iskolában érettségizett. Azt követően a család anarcsi birtokán dolgozott, s nyert igen értékes gazdasági tapasztalatokat. Huszonöt éves korában részt vesz a Közgazdasági Népbank alapításában, vezérigazgatóként vezeti azt 1924-ig. Kisvárdán térségében mintegy hetven szeszfőzde volt, amelyekben nyers burgonyaszeszt állítottak elő. Diner István felismerte a továbblépésben rejlő nagy gazdasági lehetőséget, és 1922-ben húsz részvényessel megalapította a Szabolcsi Gazdák Szeszfinomító Szövetkezetét. A legnagyobb tőkerészesedéssel a maga vezette bank játszott vezető szerepet. Az alakuló közgyűlés Diner Istvánt vezérigazgatóvá választotta. A működési engedélyt augusztus 23-án kapták meg. A vállalkozás központi telepe az 1917. óta Felső Szabolcs Központi Szeszfőző Szövetkezet néven működött kisvárdai szeszfőzde, ma a Várda Drink Rt. lett. A kibővített, magasabb fokon szervezett szeszfinomítóhoz iparvágányt építettek. A kezdeményezés igencsak sikeresnek bizonyult. Tőkéjét néhány esztendő alatt sokszorosára növelték, a környék egyik legerőteljesebb vállalkozásává emelkedett. A gyár telephelyén strandmedencét építettek, amely a város kedvelt szórakozóhelye lett.

A térség igen jelentős pénzintézete volt az 1886-ban alakult, ugyancsak a

család érdekeltségébe tartozó Kisvárdai Ipari és Kereskedelmi Bank, melynek vezetését az apa halálát követően az akkor már ugyancsak sikeres vállalkozó és pénzember, Diner István vette át. Elismertségének, szakmai kompetenciájának a jele volt, hogy 1930 májusában kormányfőtanácsossá nevezték ki.

Bár az 1929-33-as gazdasági világválság nem kímélte a Szabolcsi Gazdák Szeszfinomító Szövetkezetét sem, átvészelték azt és 1935-től újból felívelő pályára álltak. Diner István adta ki a Felsőszabolcs című lapot, amelyet felelős szerkesztőként jegyzett. Az 1934-ben Kisvárdán megalakult Országos Magyar Kereskedelmi Egyesület társelnökévé vehetett részt a gazdasági élet szervezésében, irányításában. 1936-ban ásványvíz-palackozót is üzemeltettek.

Diner István

A negyvenes évek elején született zsidótörvények a katolizált Diner-családot sem mentették föl azok diszkriminatív, a gazdasági életből kirekesztő hatása alól. Diner Istvánnak meg kellett válnia állásától, le kellett mondania tulajdonjogáról is.

Földi maradványai a kisvárdai katolikus temetőben levő családi kápolnában nyugszanak. A városban utca őrzi nevét.

Mispochológia - avagy a zsidó családkutatásról

„Nem adhatunk gyermekeinknek mást, csak gyökereket és szárnyakat” – W. Goethe

Véletlenül kezdődött, még 1996-ban. Édesanyám, aki elpusztított családtagjai után igényelte a kárpótlást, megkért, segítsék beszerezni néhány születési és házassági igazolást, vidéki anyakönyvi hivatalokból. Az általa ismert helység születési anyakönyvében azonban nem szerepelt Auschwitzban meghalt édesanyja – nagymamám – neve, sem születési bejegyzése. A hírtől mamám teljesen összetört: „mi marad még nekem, ha már erre sem emlékszem?”

Olyan mintha újra elveszíteném” sírta el magát. Kutatni kezdtem hát családkutatóként. Lépésről lépésre, adatról a datra haladva végül sikert értem el, és kb. egy hónapi munka után készen volt az első vázlatos családfá (közben kiderült az is, hogy a vitatott születési hely nem Gyöngyöspata, hanem Gyöngyös-Encspusztá), mely azóta család történeté, szinte már regényé terebélyesedett.

Bürg Judit

Így lett a kíváncsiságból először hobby, később szenvedély, mostanra pedig szakma. Az eltelt idő alatt számtalan anyakönyvet olvastam át, kutattam levéltárakban, vidéki hitközségek-nél, könyvtárak adattáraiban, hallgattam a visszaemlékezőket. És közben rengeteget tanultam a magyar történelemből, a halachából, zsidóságról, családomról, magamról.

Biztosan állíthatom: Zsidó személyek/családok kutatása a legnehezebb feladat. Számos buktató áll a kutató útjában:

A sírkövekre sokszor csak héberül vésték a feliratot, az állami közigazgatás nyelve pedig (főleg a 18. században) latin volt. A kötelezően német vezetéknev használata 1787-ben rendelte el Habsburg II. József, kalapos királyunk. Előtte őseink nem viseltek polgári vezetéknevet, csak patronymeket (pl. Abraham ben Chaim). Korai beazonosításuk ezért szinte lehetetlen.

A magyarországi zsidóság anyanyelve a 19. század első felében még a jiddis és a német. Zsidó személyek hivatalos anyakönyvezését csak 1840. után vezették be, természetesen kezdetben németül. Voltak régi zsidó községek, pl. a lovasberényi, ahol már az 1770-es évektől kezdve vezettek ún. körülméletelési könyveket (Mochelbuch). De ebben csak az újszülött gyerek és apja nevét tüntették fel jiddisül, héber betűkkel, így jó, ha ért és olvas a kutató ezeken a nyelveken.

1895 októberé előtt a felekezetek végezték az anyakönyvezést, az írások bementésére, hallás után írták az adatokat. Nagyon sok a névváltozat, helyesírási eltérés, hibás dátum. De még ezeken kívül is számos akadály áll a kutató útjában. A levéltári kutatásoknál nehézséget jelentenek az időbeli korlá-

tozások: születési bejegyzéseknél 90, házasságoknál 50, halálozásnál 30 évnél régebbi anyagok kutathatók csak szabadon (bár erre alapos indokkal lehet felmentést szerezni).

De még mielőtt mindenkit elijesztenék, bevallom, az ősök kutatása nem csak rengeteg idő- és papírmunka, de izgalmas nyomozás is. Kirakós, melyben a részletek óvatos összeillesztésével végül összeállhat a teljes kép.

Bár a családkutatás már a két világháború között is divatos volt a liberális szellemű, asszimiláltabb zsidó családokban, reneszánszát a rendszerváltás utáni évtizedtől éli. A háborúkban rengeteg irat elpusztult, és emlékező túlélő is alig van már. Kezdetben a kárpótlás okán, mostanában inkább a halványuló családi tudás miatt van rá igény. Sokan vannak olyanok – holokauszt túlélők gyermekei, unokái –, akik semmit, vagy alig valamit tudtak elődeikről, a régi zsidó életről. A Soá iszonyata elnémította a túlélőket, fáj az emlékezés.

És ott a félelem is: mi nem szeretjük, ha mindenféle névsorba írnak össze minket...

Mostanra alig maradtak néhányan, régi idők hiteles tanúi, kik ismerték ezt az eltűnt világot. A háború kitörött egy egész generációt, fehér foltok sorakoznak a családok történetében, szakadások a múlt szövetén. Sokszor ezek a hiányok, a megismerés vágya hajtja az érdeklődőket. Gyökereim megismerése hajtott engem is annak idején. A negatívumként megélt hiányzsidóság helyett pozitív emlékekre vágytam.

Sok külföldre származott zsidó családjának történetét kutatgatja magyarul már nem, vagy alig beszélő gyermeke, unokája, rokona. Ők még inkább vágnak erre a számukra idegen, kicsit misztikus világnak a megismerésére. Mindarra, amit a sajátos magyar zsidó létezés jelentett valaha. És kutatnak híres

Korabeli gyászjelentés

ősök után (ortodoxok főleg rabbik, cadikok, talmudisták után), akiknek élete és munkássága büszkeséggel töltheti el az utódot. Véleményem szerint ez jó dolog. Legyünk büszkéek zsidó őseinkre, ismerjük meg és fogadjuk el múltunkat, mert csak így adhatunk jövőt (szárnyakat) gyermekeinknek.

KÖNYVISMERTETŐ

DR. DOLINAY TAMÁS: FORGÁCSAIM 3.

Mint az őszi szél kergette színes falevelek, úgy csaponganak az író gondolatai, majd néhány percre megpihennek. Ez a néhány perc elegendő, hogy a gondolatforgácsokból egy-egy kis novella, vers megszülessen.

A kis kötet minden írása érzelmet közvetít és érzéseket kelt az olvasóban.

Kibontakozik az unokáit remegő rajongással szerető nagypapa, a gyermekeit csodáló, de ugyanakkor értük aggódó apa, a munkáját hivatásának tekintő orvos képe.

A szinte Örkény István Egyperceseihez hasonlítható apró írásokból megismerjük az író családját, a felejthetetlen szülőket, az alázattal szeretett és tisztelt hitvest, a messzire szakadt gyermekeket, a várva-várt unokákat.

Elegendő egy-egy szó, hogy átérezzük mindazt, amit Tamás írásain keresztül megoszt velünk.

Részesei lehetünk utazásainak, az idegen országokban megtapasztalt jónak és rossznak.

50 oldal mindössze, de földrészeken, lét és nemlét dimenzióin ível át, és belengi a ki nem mondott szomorúság.

Szólnunk kell a kis könyv illusztrációiról is. Szabó Tibor megéjtően szép grafikai láthatóvá tesz mindazt, ami a könyv olvasásakor képzeletünkben megjelenik.

KÁLMÁN MARI: ECETUDVAR

„Zsidónak lenni jó”, hirdette az egyik zsidószervezet az autópálya melletti reklámtáblán.

Zsidónak lenni bonyolult és küzdelmes, ez a következtetés vonható le Kálmán Mari kisregényéből.

A könyv a Holocaust túlélők és az utánuk született úgynevezett második generáció szinte valamennyi traumáját felsorakoztatja Lantos (Lindenberg) Mari és szűkebb-tágabb rokonsága életén keresztül.

Mari apja, akinek halálával indít a könyv, Holocaust túlélő, életben maradásáért egész életében bünteti önmagát és vezekel abban a pokolban, amit a házasságával magának teremtett.

Lantos (Lindenberg) Jenőt felesége, Wolf Irénke családja már a házasságkötéskor lenézte, nem tartotta jó zsidónak, hiszen nem ismerte a Tórát. A „ha ló nincs, szamár is jó” elv szerint kötött házasság, Mari anyjának zsarnoksága, önzése, tetézve a gojokkal szembeni előítéletekkel, megkeserítette a kislány életét.

Az értelmetlen tiltások előbb-utóbb szakításhoz vezetnek, Mari albérletbe költözik.

Dolgozni kezd manikűrösként, mellette szerzi meg történelemtanári diplomáját.

Megtalálja a szerelmet is András személyében, aki abban a szállodában szakács, ahol Mari manikűrös.

Persze a szerelem sem hoz megnyugvást, hiszen András Somogyból, Koppánykövesdről került a fővárosba. Anyja tisztában van vele, hogy fia hazavágyik, hiszen semmi nem köti Budapesthez, csak „az a zsidó lány, azt pedig haza nem hozza, amíg ő az eszét tudja”

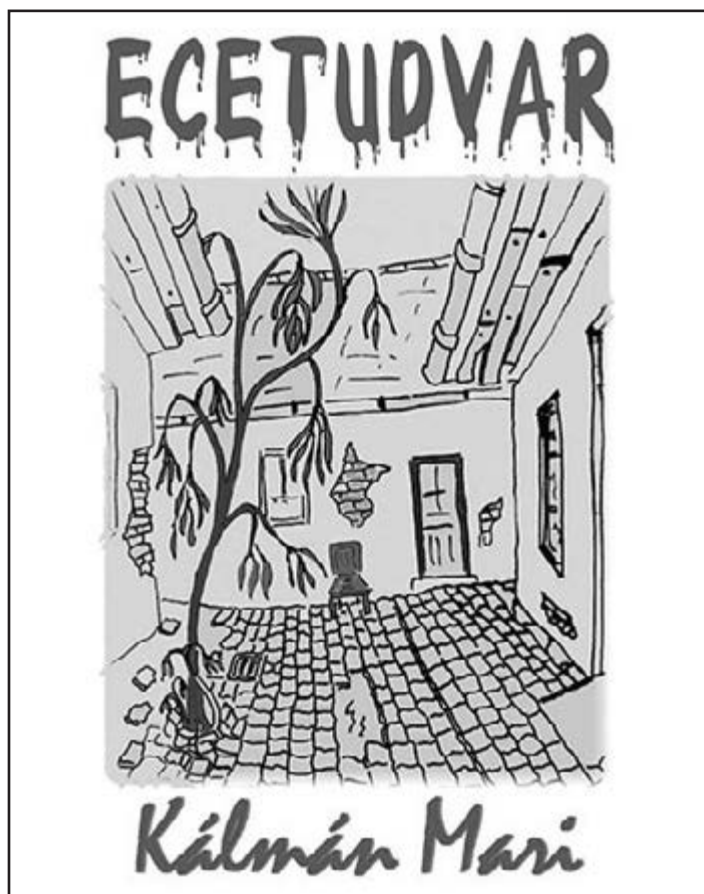
Vincze András gyávának bizonyul, hiszen nagyapja temetésére sem viszi magával Marit Kövesdre, de még ahhoz is gyáva, hogy szemtől-szembe szakítson. A levél, amit Tominál, a meleg recepciósnál hagy, annyit tartalmaz csupán: ne haragudj. „A stílus maga az ember” idézi Tomi Buffon gróf bölcsességét, és Mari ismét magára marad.

Kezében diplomájával már arról ábrándozik, miként fog történelmet tanítani az ifjúságnak, amikor 1980 tavaszán szembe találja magát a Kálvin tér egyik tűzfalán a felirattal: „Zsidók! Van kiút Izraelbe”.

Lehet, hogy valóban ezt kell tennie? És útra kel gyerekkori – azóta alkoholista – barátnője anyagi segítségével, hogy választ találjon kérdéseire ott, ahol zsidónak lenni természetes állapot.

Itt megtanulja a lét egyik alapszabályát: „lökődödj és kiabálj, ha előbbre akarsz jutni”. Megtapasztalja, hogy itt sincs másként, mint a világon bárhol; itt is megtalálja az előítéletes ember, hogy kit taposson el. A szabre lenézi a bevándorlót, a bevándorlók kihasználják egymás rászorultságát, a vallásosak – még a saját nagybátyja is – eltaszítják maguktól a modern gondolkodásúakat, és mindenütt mindenért meg kell fizetni. Mari itt is kitaláltnak, magányosnak érzi magát, rájön, hogy nem kell keresnie másik életet, hanem folytatnia kell minden traumájával, örökségével együtt itthon a sajátját...

A recenziókat Klein Éva írta

KÉTSÉGEK KÖZT

ZSIDÓ ÖNTUDAT ÉS INTEGRÁCIÓ NYÍREGYHÁZÁN II.

(Az előző számban megjelent írás befejező része)

2005-ben a nyíregyházi zsidó fiatalok körében készítettem interjú szociológiai vizsgálatot. A továbbiakban az elemzés rövidített változata olvasható, dőlt betűvel interjúrészeket olvashatók.

A nyíregyházi fiatal zsidóság körében a körülmetélés általánosan elfogadott, mely identitásuk egyik központi kategóriája. Még a magukat nem vallásosnak tituláló személyek is szeretnék majd fiúgyermeküket körülmetéltetni.

„Sajnos én nem vagyok körülmetélve, de egyre jobban foglalkoztat a gondolat, hogy körül kellene magamat metéltetni. Igazából nem vagyok én vallásos, de mégis, valahogy úgy érzem, ez is én lennék, ez hozzám tartozik. A zsidóságot így jobban, pontosabban meg tudnám élni. Tényleg nem tudom, miért érzem ezt, de egyre fontosabbnak érzem. A gyermekemet is szeretném majd körülmetéltetni. Tudom, ilyenkor szokták azt mondani, hogy ehhez nincs jogom, nincs jogom dönteni gyermekem teste felett, pláne olyan kérdésben, amely egész életét meghatározhatja, hiszen a körülmetélés, az mindig meg fog látszani. Erről mindenki, mindig fogja tudni, hogy ő zsidó. Mégis úgy érzem, gyermekem, ha lesz, nem fog emiatt haragudni rám. Na, a körülmetélés szerintem fontos, és persze egészséges is.”

Az asszimilációhoz való viszonyukról is kérdeztem őket, hiszen az etnikai identitás – többek között – pontosan az asszi-miláció sikertelensége következtében alakult ki. Az alábbi válaszokat kaptam.

„Nekem végül is az asszimilációval semmi bajom nincs, egyáltalán nem vetem meg azt, aki például kitért vagy magyárosította a nevét. Az én nagyszüleim is magyárosították a nevüket, de mégis deportálták őket, szerencsére ők élve kerültek haza. De például az ő testvéreik már mind odavesztek... Gondolkodtam sokat azon, hogy vissza kellene „zsidósítani” a nevem, de még nem tettem ez ügyben semmit, majd egyszer. Morálisan azért nem ítélem el az őseimet, mert ezt tették. Én úgy gondolom, hogyha az ő helyükben lettem volna, akkor nem tettem volna ezt, mert például aki kitér, az olyan, hogy az ember megtagadja a vallását, mindenét, amiben hitt. Én ezt nem hiszem, hogy meg tudnám tenni. Bár nem vagyok vallásos, de azért nagy ritkán járok zsinagógába, tehát nem nagyon kötődöm a valláshoz, nem is nagyon ismerem, de nem hiszem, hogy ki tudnék térni, vagy a nevemet megváltoztatnám, ha egyáltalán zsidós lenne. Még akkor se tenném ezeket, ha valamilyen szélsőjobb párt kerülne hatalomra, inkább kivándorolnék... Például egy vegyes házasságba se mennék bele, olyan furcsán néz ki egy zsidó a feszület alatt. Persze nem nézem le azt, aki ezt választja, de nekem ez olyan furcsa lenne. Mindent meg akarok tenni, hogy ne kerüljek ilyen helyzetbe.

Bár, a szerelem relatív...”

A nyíregyházi zsidó fiatalok közel negyede nyilatkozott úgy, hogy csak zsidó származású személlyel kötne házasságot. Ezt főként azzal indokolták, hogy konstruktív zsidó identitásuk határai és tartalmi a hétköznapi élet tágabb szféráiban így könnyebben érvényesülhetnek majd, személyiségük újabb komponensei jobban ki tudnak bontakozni egy hozzájuk hasonló, vagy majdnem hasonló identitású ember mellett. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy nem zsidó származású vagy vallású személlyel nem kötnék házasságot, de ilyen házastársi szövetséget csak akkor fogadnának el, ha partnerük teljes mértékben akceptálná a

zsidó etnikai identitásukhoz kapcsolódó értékeket, preferenciákat.

„Gyermekeimnek feltétlenül el fogom mondani, hogy zsidó vagyok, sőt, nagyon szeretném, ha az ő párja is zsidó lenne. Ez szerencsésebb eset, mert hallottam már olyat, hogy valaki azért vált el, mert később derült ki, hogy a párja zsidó”

„Nagyon szeretném, ha zsidó származású lenne majd a párom, nem fontos, hogy vallásos legyen, de zsidó származású legyen. Nem tudom most megmagyarázni, hogy ez miért lenne jó, de úgy érzem, ettől valahogy jobb lenne nekem.”

Általánosságban tehát elmondható, hogy az érintett zsidó fiatalok egyaránt meg akarják őrizni, át akarják adni gyermekeiknek azokat a zsidó vonatkozású értékeket, gondolkodásmódokat, attitűdöket – láttuk, néhányan még a

vallást is –, melyek a zsidó etnicitás szocializációs mintáiból fakadnak. Mindez, természetesen, nem jelenti azt, hogy magyar önazonosságukat peri-fériára helyeznék, esetleg elveszítenék. Épp ellenkezőleg, minden egyes megkérdezett magyar zsidónak definiálja magát, tehát zsidóságát egyáltalán nem tekinti stigmának.

„Én olyan zsidónak tartom magam, aki Magyarországon él, magyar zsidó vagyok. Egyformán erős bennem a zsidó és a magyar identitás. Ezt nem lehet kettéválasztani bennem.”

„Gyermekeimet nem fogom vallásosnak nevelni, mert a zsidó vallásnak csak bizonyos elemei tetszenek, bizonyosak nem. Nem hiszem, hogy zsidó identitásomhoz szorosan kapcsolódna a vallás. A zsidó identitást szeretném belenevelni gyermekeimbe, de a vallást nem. Lehet zsidó úgy is valaki, hogy nem vallásos. A vallásra nem annyira akarom őket nevelni, de a zsidó hagyományok szerint akarom őket nevelni.”

„A zsidó vallás engem nem érdekel annyira, mert úgy érzem, nem tudnám betartani, de persze szeretnék egyre többet tudni róla. A zsidó identitásom viszont fontos nekem, úgy érzem, ezt a vallás betartása nélkül is meg tudom őrizni. Nem vagyok egy zsinagógába járó típus eleve, de úgy gondolom, megvan nekem az én Istenem, aki sokat segít nekem. Nekem nem kell hozzá ilyen közvetítő dolog, mint zsinagóga, rabbi vagy ilyesmi.”

A legtöbben úgy vélekednek, hogy identitásuk megőrzéséhez és ápolásához a zsidó közösség rendkívül fontos szerepet játszik, amit azzal is magyaráznak, hogy itt sokkal könnyebben tudnak kapcsolatokat kialakítani.

„Általában könnyebben barátkozom zsidókkal, mint nem zsidókkal, mert már van egy téma, amit nem kell megbeszelnünk. Meg úgy érzem, a zsidók jobban segítik egymást. Bár igaz, ez alól is vannak kivételek. Meg valamilyen szinten mélyebbek ezek a barátságok, mint egy nem zsidóval. A baj csak az, hogy Nyíregyházán a zsidó közösség nagyon kicsi, gyakorlatilag csak pénteken vagy szombaton találkozhatnak egymással, nincs lehetőség igazi közösségi életet élni, pedig nagyon jó lenne. Nézd meg a budapesti vagy akár a debreceni zsidó közösségeket. Azok nagyon jók, jó lenne, ha itt is lenne olyan. Nekem nagyon hiányzik.”

A zsidóság szimbólumainak hordása és tartása is központi szerepet játszik a megkérdezettek körében. Nem véletlenül, hiszen szociológiailag is régóta alátámasztott tény, hogy ezeknek identitásteremtő-, fenntartó és megjelenítő funkcióik vannak. Úgy vélik, a jelképek is kifejezik a hazai zsidósághoz való tartozásukat, zsidó identitásuk ezekben is egyértelműen felszínre kerül, szabadon kibontakozik.

„A zsidó szimbólumok, mint például a Dávid-csillag a nyakamban nagyon fontos, hogy meglegyen, hogy ott legyen. Nem tudom miért, de ez is nagyon fontos a számomra. Még a gyűrűmbe is belevésztetem.”

„Dávid-csillagom van, a párom vette ajándékba, nagyon örültem neki. A hétköznapiakon is mindig viselem, úgy érzem, zsidósághoz ez hozzátartozik. Menóránk sajnos még nincs otthon, mert nagyon drága, de szeretnék

egyet.”

„A zsidósághoz való odafordulásban sokat jelentett az, hogy a nagymamám sokat mesélt arról, hogy hogyan élt Auschwitzban, mik történtek ott. Látom a kezén a tetoválást, ez borzalmas. Elgondolkodtat, hogy milyen, hogy én a világon vagyok ezek után. Főként ennek hatására kezdtem el foglalkozni azzal, hogy zsidó vagyok, meg könyveket is kezdtem olvasni erről... Úgy gondolom, hogy a holocauston nincs semmi titkolnivaló, sőt, ezt tudni kell minden kívülálló személynek, hogy tudják ezt, hogy a holocaust még egyszer ne ismétlődhessen meg. Ha én példát mutatok munkámmal, viselkedésemmel, úgy érzem, hozzájárulhatok ahhoz, hogy ez ne történjen meg még egyszer. De fontosnak tartom a holocaust túlélőinek kárpótlását is, mert nagyon együtt érzek velük.”

Nemcsak a kis létszámú helyi zsidókkal érznek összetartozást, hanem Izrael államhoz is igen mély érzelmi szálak fűzik őket. A válaszadók közül csak néhányan jártak még Izraelben, de a többiek is szeretnék kijutni oda. Ezt azzal indokolták, hogy emocionálisan is kötődnek Izraelhez, pszichés biztonságot nyújt számukra, konfliktusok esetén inkább oda vándorolnának, mint Amerikába, vagy más nyugati országba.

„Izrael számomra azt jelenti, hogy van egy ország, ahol biztos, hogy nem utálnak. De valahogy mind Izraelt, mind Magyarországot hazámnak tartom.”

„Izrael létezése azért fontos számomra, mert legalább van hova menni, ha baj van.”

„Biztonságot Izraelben még nem érzek, mert ott sincs még béke. Tudom azt, hogy Izrael az a valami, ami nekem kell, de olyan megfoghatatlan még, de szükségem van rá. Azt tudnám mondani, hogy Magyarországon nem tudtam túl sok mindent kezdeni magammal. Itt lakom, itt élek, de a szívem valahol máshol van, de korábban nem tudtam, hogy hol. Azt tudnám mondani, hogy Izrael a szívem közepe lett. Magyarországa a csücske, de Izrael a közepe.”

3

Összességében elmondható, hogy a nyíregyházi zsidó ifjúság közösségében egyértelműen megjelentek az etnikai identitás határvonalai, amelyek az idő múlásával, valószínűsíthetően, egyre inkább tetten érhetővé válnak világegyetemünkben, jövőkéjükben és életmódjukban is. Többek között még ezért sem lehet teljes bizonyossággal megmondani, hogy az etnikai identitásból származó újfajta integráció milyen sikerrel jár majd a közeli és a távolabbi jövőben. Megválaszolatlan a kérdés, hogy „megvan-e a kellő tolerancia a mai magyar társadalomban a zsidó (és nem csak a zsidó) identitásproblémák integrációs szellemű, az öntudatos »másságot« elismerő megoldáshoz.” (Kovács 1988: 612).

Jóna György

Irodalom

Kovács András (1988): Az asszimilációs dilemma.

Világosság, 8-9: 605-612.

Kovács András (1992): Identitás és etnicitás. Zsidó identitásproblémák a háború utáni Magyarországon. Világosság, 4: 280-291.

VANNAK MÉG TANÚK XV.

Alice és Elvira

2010. január 1-én a mai Sátoraljaiújhelynek 15.901 lakosa volt. 1944-ben a városból 4000 zsidót deportáltak. Ez a szám a város mai összlakosságának is csaknem az ¼-ét tenné ki.

Ebből a városból származik Róth Alice – zsidó neve Chane – és Róth Elvira Feige Perl.

A két idős hölgy testvérek, történetüket Alice mondta tollba.

1925. július 7-én születtem, édesanyám Schwarcz Margit, édesapám Róth Jenő. Négyen voltunk testvérek: Erzsébet, Elvira, Miklós és én. Elvira 1922. december 22-én született, most lesz 90 éves, már csak ketten élünk a testvéreim közül.

A gyerekkorunk csodálatos volt, édesanyám a megtettesült „jidische mame”. Édesapám biztosította családjunk megélhetését. Végzettségét tekintve férfitiszor volt: elkészítette a férfiruhákat, volt üzlete, és később Erzsébet testvéremmel vásárokat jártak. Falusi embereknek télikabátokat, csizmanadrágokat készített. A fizetés sokszor természetben történt, megkérdezte a kuncsaft, hogy pénzt adjon-e vagy valami mást. Így került a házhoz baromfi, liba, kacska, kukorica. Édesanyám a sovány „száraz” libát-kacsát tömte, majd a súly elérésekor a metszővel vágatta le. Glatt kóser háztartásunk volt, amit mi a mai napig tartunk, és Erzsébet testvérem is haláláig kóser háztartást vezetett. Amikor a fia katona volt, Erzsébet a laktanyába is bevitte az előírásoknak megfelelően készített ételt.

Édesapám minden reggel és este járt az ortodox zsinagógába. Volt úgy, hogy télen szinte életveszélyes volt a síkos úton menni, de ez sem tartotta vissza. Érdekes módon – ennek okát már soha nem fogom megtudni – édesanyám a stateszku (status quo) zsinagógát látogatta. Szüleim egészségesek voltak. Nem emlékszem a pontos születési dátumokra, de 1944-ben apám 54, anyám 52 éves volt.

A bátyám egy Brühner nevű kereskedőnél volt segéd, Elvira egy előkelő ruhaszalomban volt varrónő, gyönyörűen varrt.

Én a hat elemi a status quo zsidó is-

kolában jártam, majd utána az állami iskolában a két éves gazdasági továbbképzőt végeztem el. Mindannyian tanultunk németül, Elvira és Erzsébet nagyon jól beszéltek, én már csak alapszinten.

Édesanyám rengeteget olvasott. Minden péntek este nosztalgiaestet tar-

Chane

tottunk, ahol ott voltak az anyai nagyszüleim is, ott anyám az olvasmányairól is beszámolt.

Gyerekfejjel úgy emlékszem, hogy Sátoraljaiújhelyen a lakosság három-negyede zsidó volt, de én gyerekkoromban ellentétet zsidók és keresztények között nem tapasztaltam. A baráti körömben keresztény és zsidó fiúk-lányok egyaránt tartoztak.

Apám mindig olvasta az Esti Kurírt, a cikkekből kicsengtek az antiszemita felhangok, de ami bekövetkezett, azt ál munkában sem sejtettük.

A bátyám először tényleges katonának vonult be, majd behívták munkaszolgálatra. Ilosván volt munkaszolgálatos, egy nagyon rendes őrnagy volt a parancsnoka, aki gyakran hazaengedte szabadságra.

Én 1944 tavaszán kezdtem el varrni tanulni. Történt, hogy egy napon apám azzal a hírral jött értem, hogy bejöttek a németek. Ekkor már sárga csillagot viseltünk.

A szüleink és a három lány együtt mentünk a gettóba, ami a status quo zsinagógában volt kialakítva. El kellett hagynunk az otthonunkat, szinte semmit nem vihettünk magunkkal, valamit leterítettünk a padlóra és ott aludtunk. Néhány nap után mentünk a vasútállomásra és a családjunkat bevagonírozták. Elindult a vonat ismeretlen célja felé. A vagonban voltunk vagy 80-an, néha beadtak egy kis vizet, meg beengedtek egy kis levegőt. Volt, aki már itt meghalt.

Birkenaubába érkezünk meg három nap után. Kiszálltunk a vagonból. „Rechts-links” – hangzott a vezényszó, ennyin múlt az élet. Minden pillanatok alatt történt. Mi hárman lányok együvé kerültünk, míg a szüleink a másik oldalra. Fel sem fogtuk, hol vagyunk. Mi lányok együtt voltunk, beszélgettünk, majd odaszólt egy cseh lány, Olga (aki már két éve ott volt): addig, míg ti itt nevetgéltek, anyátokat, apátokat ott égetik – és a füstölgő kéményekre mutatott.

Ekkor értettük meg a különös szagot, mert láttuk a kéményeket, csak a szag nem olyan volt, mint ami egy pékségből jön. Az odaveszett hozzátartozóink számát meg sem lehet becsülni. Apámnak volt 11 testvére, mind családosok, senki nem maradt meg közülük...

Tetováltak bennünket: az én számom „A 6698”, az Elviráé „A 6699”. Elvira már a felszabadulás után kioperáltatta, mert elege volt a munkahelyén a kérdezősködésből.

Birkenauból átkerültünk Auschwitzba mind a hárman. Szerencsénk volt a munkával, ugyanis a ruhaválogatóban dolgoztunk két műszakban. A transzportokról levetett ruhákat kellett szortírozni, kabátot a kabáthoz, szoknyát a szoknyához. Zosha, egy lengyel foglonyó volt a parancsnok. Rendes volt, de azt nem mondhattuk meg, hogy testvérek vagyunk, mert akkor szétválasztanak.

Történt az egyik napon, hogy mentem a lagerstrase-n a WC-re és zsebre dugtam a fázós kezem. Vesztemre szembetalálkoztam a lagerfűhrerrel. Nyomban „megsportoltatott”, vezényszóra a sárba – amiben egy üvegdarab is volt – hasra kellett feküdnöm, majd felállnom, ezt többször. A kezem elvágta az üvegszilánk. Mondta a német, hogy majd az éjszakai műszakban

meglátogat. Így is történt, mondta Zoshának, hogy jöjjön elő az, akit ma megsportoltattok. A további büntetés az lett, hogy elválasztottak a testvéreimtől, és zárkát kaptam. A zárka egy szúnyoghálóval zárt barakk volt, ahol bogarak voltak, szörnyű volt. Mindez azért, mert zsebemben volt a kezem.

Feige Perl

Aztán, amikor a lagerführer megnyugodott, visszakerültem a nővéremhez.

A lágerben Erzsí nővéremnek lefagyott két ujjja, én borzasztóan le voltam fogyva, nem voltam talán 20 kiló sem akkor, amikor az oroszok felszabadították a lágert.

A tábor felszabadítása után Erzsí és én kórházba kerültünk. A németek elmenekültek, még a félig kész ételt is otthagyták. Volt egy orosz katona, hozott nekünk egy vekni fekete kenyeret, mondta, hogy ne együnk mást, csak ezt. Fogolytársaink közül sokan ettek a németek által a raktárakban hátrahagyott ételből, felfúvódtak és meghaltak.

Az oroszok mondták: mehetünk, amerre látunk. Mi elkerültünk egy német családhoz még Auschwitzban, befogadtak bennünket, nagyon rendesek voltak.

Persze mi is segítettünk rajtuk, mert Elvira eljárt az oroszokhoz a konyhára dolgozni és fizetségül ennivalót kapott, amit hazahozott. Én olyan sovány voltam, hogy egy babakocsiban elfértem. A német család orvost hívott hozzám, aki erősítő injekciót adott. Mikor ment el, kérdeztük tőle, hogy mivel tartó-

zunk. Az öreg orvos válaszul elkezdett sírni és össze-vissza csókolt.

A felszabadított Auschwitzból elkerültünk Ravensbrückbe és Neustadtba, elhagyott lágerekbe, majd elhangzott a jelszó, hogy szálljunk fel a vonatra, mert megy vissza Magyarországra. Be is szálltunk egy vagonba, de a vonat csak másnap indult, ott éjszakáztunk. Na, ezalatt ellopták a kis motyónkat. Persze nem volt annak semmi értéke, de másnak még annyi sem volt, hát ellopta.

Megérkeztünk Budapestre, ahol a Vas utcai kórházban kicsit felerősítettek. Onnan már csak Elvira ment Sátorlajújhelybe, de meg sem próbálta a házunkat visszaszerezni. Erzsí és én Nyíregyházára kerültünk. Elvira férjhez ment a nagy szerelméhez Simon Gyulához, és később Miskolcra költöztek.

Erzsí nővéremnek a háború előtt volt egy udvarlója: Ferber Sándor. Sanyi nagyon szerette a nővéremet, de Erzsí nem ment hozzá, mert nem tartotta elég vallásosnak. Sanyi megnősült, született egy kislánya is, akik mindketten odamaradtak.

A felszabadulás után az elárvult Sanyi és Erzsí összeházasodtak.

A bajok jöttek egymás után. Az első gyermekük, egy kisfiú halva született. Azt mondták az orvosok, hogy nem lett volna szabad a láger után rövid idő múlva szülnie.

Utána lett egy gyönyörű bronzhajú, hosszú szempillájú, kreolbőrű kislánya, Zsuzsika, akit csak Taskunak hívtunk. Zsuzsikának születésekor megnyomták az agyát és lebénuult. Teljesen magatehetetlen volt, én itt maradtam Nyíregyházán a nővéreméknél. Taskut ápoltam, gondoztam, én voltam a gyermekkel. Csak pépes ételeket tudott megenni, és a narancs volt az egyetlen gyümölcs, aminek az ízére reagált. Így aztán a legnagyobb ínség idején is, ha más nem, de narancs, mandarin mindig volt Ferberéknél.

Tasku után megszületett Anikó, akit halva született az ikertestvére. Nyolc éves volt Tasku, amikor mindketten megkapták a kanyarót és Tasku meghalt. Nagy bánat nehezedett a családra, aztán megszületett Gyurika, anyjának a szeme fénye. Már mondtam az elején, hogy mikor Gyuri katona volt, minden délben megjelent az anyja a laktanyában, kijárta, hogy ezt

engedélyezzék, és vitte a kóser ételt.

Én a fiatalságomat a nővérem családjának áldoztam, persze ezt nem panaszként mondom. Erzsí szent asszony volt, a zsidóságát, a hitét soha el nem hagyta, bármilyen csapás érte is a családot.

1965. szeptember 21-én férjhez mentem. Férjem, Gancz Márton Kárpátaljáról származott, nagytiszteletű rabbi volt a nagyapja, persze én őt nem ismertem. A férjemnek egy húga és egy öccse volt, mindketten odamaradtak. 25 évet éltünk együtt, Miskolcon laktunk, gyermekünk nem született. A férjem 1990-ben halt meg.

Elvirának született egy fia és egy lánya. A lányától már öt dédunokája is van, akik Kanadában élnek. A fia is családos, tehetséges gyermekei vannak.

A férjem elvesztése után újból Nyíregyházára kerültem. Erzsí nővéremet betegségében, halála előtt én ápoltam.

Most együtt lakunk a 90 éves Elvirával. A Teremtőnek hála, ellátjuk magunkat, csak a nagytakarításhoz hívunk segítséget.

Templomba nem járunk, de az ünnepeket itthon megtartjuk, csak kóser ételt fogyasztunk, és együtt imádkozunk.

Nincs szükségünk templomra ahhoz, hogy a hitünk szerint éljünk.

Érezze magát megtisztelve, hogy meséltem a deportálásról. Én azelőtt erről senkinek nem beszéltem, sem a családtagoknak, sem idegeneknek.

Volt egy nagyon jó keresztény barátóm, aki kivándorolt Amerikába. Azután is nagyon jóban voltunk, chanukakor, peszachkor mindig felhívott telefonon. Egyik telefonbeszélgetés alkalmával kérte, hogy az Auschwitzban történekről beszéljek a lányának, mert ebből írja az egyetemen a szakdolgozatát. Mondtam a barátnőmnek, hogy szó sem lehet róla. Megharagudott rám emiatt, azóta nem tartjuk a kapcsolatot.

Az egy évig tartó szenvedés emlékét persze nem lehet kitorölni, a sok évtizedes hallgatás sem halványította el...

MIT KERES EGY NEM ZSIDÓ SZOMBATONKÉNT A ZSINAGÓGÁBAN?

Évek óta szombatnaként jó nekem készülni, felöltözni és a zsinagógába gyalogolni, ott imádkozni. Miért? Nehezen találok a szavakat mindahhoz az érzelemhez, szellemi szépséghez, melyről írnom kellene, hogy a kérdésre válasz legyen. Ha zsidónak születek, akkor rokoni, családi közösségbe tartozva élném közöttük családtagként az életem, konfliktusokkal, szeretettel, vitákkal és elfogadással színezve. Én bekéredzkedtem ebbe a közösségbe. Nem kérdezték meg soha tőlem: miért? Jól esett, hogy beengedtek. Hagyták, hogy „melegedjek” közöttük. Semmi nem volt kötelező, semmi nem lett felróva, semmiért nem lettem elmarasztalva.

Hogy is kezdődött ez a mese? Szüleim sose beszéltek Istenről. Bibliát sem láttam gyermekkoromban. Az 50-es, 60-as években az iskola ateistának nevelt. Húsz évesen mentem férjhez egy adventista családban élő fiúhoz, ahol beszéltek nekem Istenről, ahol olvasták a Bibliát. De én fiatalágom heves ségével, néha kíméletlenségével harcoltam az igazamért, amit belém sulykoltak, hogy nincs Isten. Életem évei a megéltékekkel elbizonytalanítottak, meggyengítettek, keresővé tettek. Siker, kudarc, veszteség, szomorúság, fájdalom, munkahelyre orientáltság lett és voltak összetevői a megéltékeknek. Ötven éves voltam, mikor az orvosi diagnózis közlésekor forgott velem a főorvosi szoba: nyirokrendszer-rák, non-hodgkin limfoma. A második kemoterápia után három napig eszméletlen lettem, majd az intenzív osztályon feküdve vérmérgezést kaptam, majd három csigolyám is beroppant. Így három hónapig pelenkázta és nem tudtam járni. Ez alatt az idő alatt olvastam a Bibliát. Csodákat éltem meg, és meggyógyultam. A lányom akkor 12 éves volt. Mindketten küzdöttünk, nem csak a gyógyulásomért, hanem mindazért, amit a Biblia tartalmaz, hogy az életünk része, célja, értelme legyen. Megtaláltuk Istent, aki megszólított bennünket, szeret, és szövetséget kötött, és beszélt hozzánk. 16 évesen a lányom a Tórát nem csak tanulmányozta, de törvényeit, rendeleteit beletette a mindennapi életünkbe. Botladozva, de egyre

többet tudva és betartva éltük kettesben azt az életet, a mába helyezve.

Már csak a közösség hiányzott. Andriska (aki gyerekkori barátom) tudott a lányommal élt életmódunkról. Felajánlotta – és a lányom repdesett az örömtől –, hogy mehetünk a zsinagógába. Teltek az évek. Mazsóka 21 éves már, beszél héberül, sőt, azon a nyelven imádkozik. Remélem, hogy nemsokára kidussal ünnepelhetjük betérését, és mint igaz betérőre, mondja majd Deutsch Róbert főrabbi az áldást. Ő készítette fel, és Mazsi, a lányom szeretettel kötődik hozzá.

A miértre még mindig nem válaszoltam. Egyszer Nánási Jancsi (osztálytársam volt) azt kérdezte tőlem: „Ili, hány nyelvet teremtett Isten?” Nem tudtam a választ, azt logikáztam ki, hogy a hébert és az arámit. „Ó, nem, Ili. Az eleje jó volt, igen, a hébert – és a zenét.” A zsinagógában ennek a kettősségnek a varázsa járja át a testemet, lelkemet, szellememet. Csak Isten szavai csengnek, csak a Tóra tanításai hatolnak a szív mélyére. Nem értem, amit az előimádkozó imádkozik, de a szavak zenéje, a hely múltja és az Örökkévaló iránti imádata belengi, körbeveszi és átítatja a testemet. Hallgatom, és azt érzem, hogy a szívem vele mondja a könyörgést, a dicséretet, az áldást. Én is olvasom közben magyarul az imákat, a Tórát. A kettő összeérve könnyeket csal a szemembe. Csak itt érzem teljes szívemmel, hogy óh, te jámbor kis lélek, nem vagy zsidó, de az Örökkévaló a te Istened is. Nem tudom folytatni, mert nincsenek szavak erre a csodára, ami a zsinagógában járja át a szívemet, lelkemet, testemet. A férfiak imádkozása, a hangjuk hullámai, zsongása jól esik a fülemnek. Amikor a Tórát kiveszik, olyan, mintha Isten maga lépett volna ki a tóraszekrényből. Mindig arról álmodozok, hogy milyen szép koronát csináltatok majd egyszer a tóratekerésre, olyat, mint a Bethlen téri zsinagógában van Budapesten.

Miterkó Jánosné (Czine Ilona)

TEMETŐI NYITVA TARTÁS

vasárnaptól csütörtökig 9-től 12-ig.
Pénteken és szombaton, valamint állami és zsidó ünnepeken zárva.
Telefon: 06-30-490-0084

ILYEN IS VAN ...

Francia muszlim vezetők azzal a céllal érkeztek Izraelbe, hogy rendezzék viszonyukat a zsidókkal.

JERUZSÁLEM (JTA):

Színes, díszes ruhában, hagyományos kerek sapkában, tiszteletudóan, csendben álltak a Yad Vashemben, Izrael Holokauszt múzeumában, miközben egyik vezetőjük az emlékezés koszorúját helyezte el.

A 19 fős delegációt francia muszlimok vezetői alkották, akik azért érkeztek a zsidó államba, hogy többet tanuljanak a zsidó emberekről és államukról. Az idei, francia zsidók ellen elkövetett támadássorozat után, melyek közül sokat muszlimok hajtottak végre, az imámok bíznak abban, hogy javítani tudnak a francia muszlim közösség és zsidó szomszédjaik kapcsolatán.

Hassen Chalgoumi, a Párizs közeli Drancy Mecset imámja kifejezte abbéli reményét, hogy ez az utazás megerősítette őt az iszlám fundamentalizmus és a holokauszt-tagadás elleni harcában.

A Yad Vashem előtt megtartott beszédében kiemelte: „Az élet fontosabb, mint a szent könyvek. A szeretet és az élet nevében szólunk, nem pedig azért, hogy szőnyeg alá söpörjünk a Holokauszt idején történeteket”.

A muszlim delegáció tagjai, amint aláírják az emlékkönyvet a Yad Vashemben 2012. november 13-án.

Európa legnagyobb - francia - zsidó közössége és az ott élő több, mint négy-
millió muszlim közötti viszony terhesnek mondható.

Az országban rendszeresen előforduló antiszemita megnyilvánulások, beleértve a rabbi és a három gyermek márciusi lemészárlását egy toulouse-i zsidó iskola előtt, jelentősen növelték a fe-

szültséget és a kölcsönös gyanakvást. További antiszemita incidenseknek is tanúi lehettünk, például egy zsidó fűszerboltban történt robbantásnak.

Chalgoumi gondolatait a júniusi utazásról a Francia Nagykövetség Vallási és Demokrácia Fóruma részére fejtette ki. Az utazása által fellelkesülve felhívta kollégái figyelmét, hogy látogasanak el az országba, még ha ezen tett saját közösségeikben visszatetszést, vitát is vált ki.

Oliver Rubinstein szerint, aki a Francia Nagykövetség részére szervezte meg az utazást, „ezeket az embereket (iszlám vezetők) Franciaországban muszlim részről heves kritika éri. Franciaországnak ugyanakkor nagyon fontos a közösségek közötti kölcsönös tisztelet. A francia iszlám nem terrorista.”

A vasárnaptól péntekig tartó látogatás egyik legjelentősebb eseménye az volt, amikor a delegáció felkereste a négy toulouse-i áldozat sírját.

„A muszlimok túlnyomó része békét akar”, - közölte Nourdine-Mlanao, a republikánus sokféleséget zászlajára tűző Francia Nemzeti Tanács elnöke. Hozzátette továbbá, hogy Mohammed Merah (a toulouse-i gyilkos – a szerk.) „nem muszlim”.

A következő napokban a delegáció tiszteletét tette az Izraeli Külügyminisztériumban, a Jeruzsálemi Polgármesteri Hivatalban, találkozott izraeli üzletemberekkel és vallási vezetőkkel. Ellátogattak ugyanakkor Ramallahba, majd találkoztak Franciaország jeruzsálemi konzuljával is. Chalgoumi és Mlanao is reményüket fejezték ki, hogy lesz béke Izrael és a palesztinok között.

Habár még nem egyértelmű, hogy milyen hatással lesz a vezetők izraeli útja a közel ötmillió francia muszlim lakosságra, Mlano úgy tervezi, hogy nyilvános fórumokon beszél majd az utazásról, és szeretne párbeszédet elérni muszlimok és zsidók között Franciaországban. Hozzátette, hogy a kormánynak felelősséget kell vállalnia abban, hogy elejét vegyék az antiszemita támadásoknak.

Rubinstein szintén kommentálta a kormány erőfeszítéseit. Ahhoz, hogy az üzenet célba jusson, a vezetőknek több

hasznos eseményt kellene szervezniük, hogy megértsék egymást.

„Nagyon fontos, hogy megismerjük a másik oldalt is, és, hogy ne ragadjunk bele saját ideológiáinkba. Ezek az imámok nagyon sok francia muszlim vezetői. Franciaországban a béke és a megértés üzenetét fogják terjeszteni”.

Ben Sales jta.org honlapon 2012. november 18-án elérhető írását Sugár Károly fordította.

2013. Január 30-án szerdán 17 órától hitközségünknel kiállítás nyílik Naomi Friedmann vitrage-ainak fotóiból. A közel két méter magas színes alkotások a netanjai Poale Cedek zsinagógát díszítik.

A megnyitón a szokásos évi jorcájtra érkező Friedmann házaspáron kívül előreláthatólag részt vesz Szita Szabolcs professzor is.

Minden érdeklődőt szeretettel várunk!

HITKÖZSÉGI HÍRADÓ

Az EMIH-től szinte az utolsó pillanatban kért és kapott hathatós segítséggel az őszi nagyünnepeinket az eseményekhez méltó módon tarthattuk meg. Ezt követően egy családi kirándulással egybekötve tündéri gyerekeivel együtt meglátogatta hitközségünket Dr. Köves Slomo főrabbi úr. A kötetlen beszélgetés során szóban is megköszöntük, hogy előimádkozót biztosított számunkra.

Előre egyeztetett időpontban ugyancsak vendégünk volt Dr. Feldmájér Péter úr, a MAZSIHISZ elnöke. A temető, zsinagóga, közösségi helyiségek megtekintése közben és után őszintén beszélgettünk a zsidóságra, vidéki hitközségekre általánosan és a csak ránk jellemző speciális jelenségekről, örömeiről-problémákról egyaránt.

Mindkét találkozó hangulatára nyugodtan alkalmazható a politikai viszonyok között már elcsépelet „szívélyes baráti légkör” kifejezés.

Ez a látogatások időszaka volt, ugyanis hitközségünk vezetősége egy szukot-i rendezvény alkalmával meglátogatta a budapesti Szim Salom reformközösséget. A különféle híresztelések, sztereotípiák közötti tisztánlátás érdekében kíváncsiak voltunk arra a zsidó irányzatra, amely ellentétben szinte az összes többivel, az egész világban terjed, növekszik: melyek a közös pontok és mik azok, amik összeegyeztethetetlenek a hagyományos vallásgyakorlattal? Tapasztalataink vegyesek és szubjektívek, de mindenképp pozitívnak ítélni lehetnek meg. A természetes udvariasság keretén túlmenően már csak azért is szándékunkban áll viszontlátogatásra invitálni képviselőiket, hogy minél szélesebb körben elérhetőkké, majd megvitathatókká válhassanak ezek a bizonyos tapasztalatok.

A Sóstói Múzeumfalú megkeresésének eleget téve tárgyi és szellemi segítséget nyújtottunk a különböző felekezetek temetkezési szokásait bemutató kiállítás megrendezéséhez. Részt vettünk a kiállítás megnyitóján is, melynek záró eseménye során gyertyát gyújtottunk a múzeumfalú síremlékeket bemutató részében található zsidó sírköveknél. Utólagos visszajelzés szerint jelentős érdeklődés volt tapasztalható a kiállítás, benne a mi hagyományainkat bemutató tárlat iránt. Tudomásunk szerint a bemutató tavaszig megtekinthető.

A méltán népszerű vallási tv műsor, az Utódok reménysége című sorozat stábjába hitközségünket bemutató felvételeket készített a temetőnkben, zsinagógánkban. Eredeti elképzelésük szerint a debreceni és a nyíregyházi anyag egy közös műsorban került volna adásba. A szerkesztés során úgy döntöttek, hogy mindkét hitközség bemutatkozása megérdemel egy-egy külön részt. A rólunk szóló felvétel december 16-án lesz megtekinthető az M1 és M2 csatornákon.

Élve a lehetőséggel, a MAZSÖK és a MAZSIHISZ kiírásainak megfelelően pályázatokat nyújtottunk be mindkét szervezethez. A MAZSÖK a Sófár újságunk kiadásához szükséges felszerelés vásárlására megítélt számunkra 300.000Ft-ot. A MAZSIHISZ-től a lap előállítási- és posta-költségére ugyancsak 300.000 forintot kaptunk. Őszintén reméljük, hogy olvasóink véleménye szerint eme kiadványunkba eddig fektetett anyagi és egyéb erőfeszítések nem voltak hiábavalóak. A szerkesztőbizottság ígéri, hogy a most elnyert összegeket is hasznosan használjuk fel. 50.000 forintot ítélt meg a MAZSIHISZ vallási célú rendezvényekre. Külön örömeinkre szolgál, hogy szerkesztőnk, Dr. Klein Éva Vannak még tanúk címmel tervezett interjúkötete kiadására 100.000 forintot hagytak jóvá.

Sárosi György elnök

A Nyíregyházi Zsidó Hitközség
szeretettel meghívja Önt és hozzátartozóit

A FÉNY MINDENKIÉ

című,

2012. december 13-án csütörtökön megrendezésre
kerülő ökumenikus rendezvényére.

Program:

17 óra:

chanukai gyertyagyújtás

a Hitközség épülete előtt
Mártírok tere 6.
(Rossz idő esetén a zsinagógában)

A résztvevő egyházi előljárók ünnepi
köszöntője

17.30:

Pristyák József és Somos Péter

Pár-beszéd

című kiállítását megnyitja: Kalenda Zoltán

Utána chanukai fánkparty!

**Megjelenésére feltétlen
számítunk!**

SÓFÁR

A Nyíregyházi Zsidó Hitközség folyóirata Postacím: 4400 Nyíregyháza, Mártírok tere 6., e-mail: sofarujsag@gmail.com,
tel./fax: (36)-42-417-939 Web: www.sofar-ujzag.hu Számlaszám: OTP 11744003-20331427

Szerkesztők: Dr. Klein Éva és Sárosi György. Főszerkesztő: Somos Péter. Felelős kiadó a Nyíregyházi Zsidó Hitközség.

Typográfiai munkák: Kalenda Szerkesztősége (4400 Nyíregyháza, Zrínyi I. u. 3-5)

Készült a Gprint Iroda digitális nyomdájában (4400 Nyíregyháza, Szabolcs u. 7/A)

A folyóirat ingyenes!